

**ВИВЧЕННЯ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ КУРСУ “ДОМОВОДСТВО”
ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ
(КІНЕЦЬ 50-Х – ПОЧАТОК 60-Х РОКІВ ХХ СТ.)**

У статті проаналізовані завдання та зміст факультативного курсу “Домоводство”, який викладали в педагогічних інститутах УРСР в кінці 50-х – на початку 60-х років ХХ століття. Доведено, що вивчення цього курсу позитивно впливало на фахову підготовку майбутніх учителів, а отже, й на соціалізацію їхніх учнів.

Ключові слова: трудова підготовка, майбутній учитель, фахова підготовка, домоводство, учень, соціалізація.

Трудова підготовка традиційно виступає досить дієвим засобом формування та соціалізації підростаючого покоління. Під час трудової підготовки у дитини розвиваються працелюбність, самостійність, упевненість у власних силах, творча активність, старанність, відповідальність тощо. Це значно полегшує процес її входження в соціальний простір.

Вищезазначене доводить уся історія розвитку людства та історія трудової підготовки молоді, зокрема. Остання знайшла відображення в численних дослідженнях учених (В. Бондаря, А. Вихруща, С. Дем’янчука, Н. Калініченко, М. Кареліна, В. Кухарського, М. Левківського, С. Мазуренко, В. Нечипорук, В. Рака, Т. Сороки та ін.), де поміж іншого наголошено на великих соціалізуючих можливостях трудового навчання і виховання.

Мета статті – проаналізувати завдання та зміст факультативного курсу “Домоводство”, який викладали в педагогічних інститутах УРСР в кінці 50-х – на початку 60-х років ХХ століття, й показати, що його вивчення позитивно впливало на фахову підготовку майбутніх учителів, а отже, й на соціалізацію їхніх учнів.

Замітимо, що соціальний простір дитини розпочинається з її домівки. До того ж протягом усього життя людина значну частину часу перебуває у власній оселі. Саме тут вона готує їжу, харчується, зберігає одяг та взуття, доглядає за іншими членами родини тощо. Отже, саме в цій частині соціального середовища дитині треба адаптуватися в першу чергу. Це сприятиме формуванню соціального досвіду, певних соціальних якостей та рис особистості, які стануть у нагоді при взаємодії дитини з найближчим соціальним оточенням.

Допомогти в цьому спроможна трудова підготовка, в тому числі вивчення домоводства. Однак, даний курс або не вивчали в загальноосвітній школі, або не надавали йому суттєвого значення. Тобто у практиці освіти спостерігається протиріччя між декларуванням необхідності набуття молоддю навичок домогосподарювання та наявними рівнем і можливостями здійснення такої роботи.

Разом із тим в історії вітчизняної вищої та загальноосвітньої школи були періоди, коли вищеназване протиріччя намагалися подолати (наприклад: кінець 50-х – початок 60-х років ХХ ст.).

Нагадаємо, що після відновлення в загальноосвітніх школах в 1954-1955 навчальному році трудового навчання розпочався етап відродження трудової підготовки дівчат. На цьому етапі відбулося чимало позитивних змін. Серед них введення в 1957-1958 навчальному році факультативного курсу “Домоводство”, який у 1959-1960 навчальному році став обов’язковим навчальним предметом.

Головними завданнями курсу “Домоводство” стало нагромадження фонду знань, необхідних для раціонального виконання дівчатами різних видів побутової праці; ознайомлення учениць з правилами ведення домашнього господарства, з правилами співжиття, культурної поведінки; прищеплення навичок раціонального виконання різних видів побутової праці; виховання у дівчат хорошого смаку, формування в них правильних уявлень про красу і затишок в оселі; виховання свідомого ставлення до обов’язків по веденню домашнього господарства, потреби брати участь у домашній роботі; підготовка до суспільно корисної праці та ін. [6; 7].

Проте викладання домоводства стикалося з численними труднощами. Зокрема, не було фахівців, а тому, як повідомлялося в журналі “Радянська школа” (№ 1, 1959 р.), викладачами домоводства у школах працювали здебільшого вчителі праці, домашні господарки [1: 69].

Проблеми просвіти вчителів намагалися вирішити за рахунок організації районних, обласних, республіканських педагогічних читань, наприклад із таких питань: елементи політехнічного навчання на уроках домоводства; продуктивна праця учнів на уроках домоводства; методика проведення уроків домоводства, спільна праця школи і сім’ї з навчання домоводству, обладнання класів кулінарії тощо. Такі читання були спрямовані на узагальнення та поширення кращого досвіду передових вчителів праці, на поглиблення педагогами знань з фаху [2].

У 1958-1959 навчальному році в усіх областях УРСР провели семінари для вчителів домоводства, які сприяли підвищенню їхньої педагогічної та спеціальної підготовки [4].

Таку практику продовжили в наступні роки, що дозволило ознайомити вчителів домоводства, наприклад на Київщині, із такими проблемами: виховання навичок і звичок моральної поведінки на уроках домоводства; методика проведення уроків домоводства за темами “Догляд за одягом та взуттям”, “Догляд за житлом”, “Кулінарія”; організація та обладнання кабінету домоводства; практичні заняття з домоводства та ін. [5]. Проведення подібних семінарів-практикумів допомогло вчителям домоводства підвищити свій теоретичний та методичний рівень, а також підготуватися до організації та проведення практичних робіт учнів.

Але це не вирішувало проблему повною мірою. Тому в педагогічних інститутах ввели факультативний курс “Домоводство”.

Привертають увагу його завдання, які знаходимо в пояснювальній записці до “Програми з домоводства для факультативного викладання в педагогічних інститутах УРСР” (1959 р.). Зокрема, наголошувалося, що основним завданням курсу було “виховання у студентів свідомого ставлення до ведення домашнього господарства, ознайомлення з правилами ведення його та озброєння студентів знаннями, необхідними їм для раціонального виконання робіт, зв’язаних з організацією побуту”. Крім того курс спрямовувався на виховання у студентів “навичок культурної поведінки, хорошого стилю і правильного розуміння красивого в побуті” [3, арк. 4].

Виконати вищезазначені завдання намагалися при вивченні студентами таких розділів: “Догляд за житлом”, “Догляд за одягом і взуттям”, “Вишивання”, “Крій та шиття”, “В’язання”, “Приготування їжі”, “Особиста гігієна та основи загального догляду за хворими в хатніх умовах” (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл часу за розділами програми факультативного курсу “Домоводство”

№ з/п	Назва розділів	Кількість годин	
		Теорія	Практика
1.	Догляд за житлом	6	6
2.	Догляд за одягом і взуттям	6	6
3.	Вишивання	–	36
4.	Крій та шиття	30	90
5.	В’язання	–	20
6.	Приготування їжі	50	40
7.	Особиста гігієна та основи загального догляду за хворими в хатніх умовах	10	–
Разом		102	198

Як доводить інформація, представлена в таблиці 1, із загальної кількості годин майже дві третини (198 год.) було відведено на виконання студентами практичних робіт, решта – на теоретичні заняття.

Відповідно до вищеназваної Програми практичні роботи з курсу “Домоводство” проводили на базі обладнаних при педагогічних інститутах майстерень із крою та шиття, вишивання та в’язання і в технологічних лабораторіях по приготуванню їжі. Практичні роботи по догляду за житлом частково відбувалися у приміщеннях інституту або в гуртожитках, а частково – в домашніх умовах студентів. Якщо в інституті не було майстерень, то практичні роботи (наприклад, з крою та шиття) проводили у звичайних аудиторіях, а практичні роботи по приготуванню їжі – в їдальні інституту або в будь-якому іншому підприємстві громадського харчування [3, арк. 5].

Теоретичні заняття “супроводжувалися показом наочних приладів (машини, альбоми швів, зразки тканин, фурнітура, альбоми рисунків викрійок, альбоми моделювання, альбоми мод, продукти харчування, фото, схеми і т. д.)”. Для кращого засвоєння студентами пройденого матеріалу рекомендувалося організувати екскурсії до підприємств легкої та харчової промисловості, підприємств громадського харчування тощо [там само].

Розглянемо більш детально зміст окремих розділів програми курсу “Домоводство”.

Так, до змісту розділу “Догляд за житлом” було включено наступні теми: “Піклування Радянського уряду про житлове будівництво”, “Гігієна житла”, “Як зберегти квартиру від вологості”, “Загальне прибирання квартири”, “Чищення доріжок і килимів”, “Миття вікон і дзеркал”, “Замітання”, “Миття підлоги”, “Натирання паркетної підлоги”, “Утеплення кімнати”, “Чищення ванн, раковин, умивальників, користування газовими плитами і колонками”. До практичних робіт із цього розділу входили: “Підмітання і миття підлоги, натирання паркетної підлоги, миття віконних шибок, ванн, умивальників”, “Користування газовою плитою і колонкою та догляд за ними”.

Зміст розділу “Догляд за одягом і взуттям” поєднував теми: “Санітарно-гігієнічні вимоги до одягу і взуття”, “Засоби зберігання одягу від молі”, “Прання й прасування білизни і бавовняного одягу”, “Правила зберігання брудного одягу”, “Зберігання взуття від промокання”, “Чищення взуття кремом і щіткою”, “Чищення, прання й прасування вовняного, трикотажного, віскозного і шовкового одягу”, “Сушіння вовняного і трикотажного одягу”, “Користування пральною машиною”, “Укладання і зберігання зимового одягу і взуття”. Практичні роботи: “Чищення взуття”, “Прання білизни, шкарпеток, користування милом, содою при пранні білизни та одягу”, “Готування крохмалю й синьки для білизни”, “Прання, прасування і складання білизни”, “Дрібний ремонт одягу, штопання, накладання латок”, “Підготовка зимового одягу і взуття до зберігання”, “Виведення різних плям з одягу”.

При вивченні розділу “Вишивання” студенти навчалися прикрашати свій одяг, побутові речі та ін. З цією метою їх ознайомлювали з найпростішими оздоблювальними швами, гладдю, різноманітними мережками і сіточками, а також тканинами й нитками для вишивання; навчали підбирати нитки за якістю та кольором, обирати візерунок; виховували художній смак. Розподіл годин поміж окремими темами розділу представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл часу поміж окремими темами розділу “Вишивання” у програмі факультативного курсу “Домоводство”

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Оздоблювальні шви	4
2.	Українські народні вишивки	6
3.	Російські народні вишивки	4
4.	Мережки	6
5.	Вишивання білизни	10
6.	Художня гладь	6
Разом		36

За час, який відводився на кожен тему, студенти ознайомилися з тканинами, нитками, візерунками, що використовувалися для певного виду вишивання, а також виконували відповідні практичні роботи. Наприклад, при вивченні теми “Оздоблювальні шви” вивчали інструменти, приладдя і матеріали для вишивання, наносили візерунок на тканину, виконували зразки швів: “вперед голку”, “назад голку”, “стебловий”, “тамбурний”, “оксамитовий”, “ялиночка”, “півхрестик”, “повний хрестик”, “подвійний хрестик”, “півзірочка” і “зірочка”. За допомогою цих швів студенти оздоблювали торбинки для рукоділля та інші речі (фартушки, кишеньки, чепчик, сорочечка, плаття, рукавички, жіноче плаття, блузи, скатертини серветки, рушники, наволочки та ін.).

Для кращого засвоєння знань у Програмі рекомендувалося організувати екскурсії до музеїв народної творчості, на виставки прикладного мистецтва та підприємства легкої промисловості, де працювали вишивальні цехи [3, арк. 9].

Зміст розділу “Крій та шиття” був розрахований на те, щоб студенти навчилися самостійно виготовляти предмети білизни та одягу для себе і родини. Оскільки для цього треба було виготовляти креслення та викрійки необхідного розміру, розкладати деталі викрійок на тканину з метою економного розкрою, готувати виріб до примірки тощо, набуття саме цих умінь і навичок передбачалося відповідною частиною програми факультативного курсу “Домоводство” (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл часу поміж окремими темами розділу “Крій та шиття” у програмі факультативного курсу “Домоводство”

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Теорія	Практика
1.	Загальні відомості	1	1
2.	Швейна машина	1	4
3.	Тканини та нитки	2	–
4.	Шви	–	12
5.	Знімання мірок	–	4
6.	Дитяча білизна	4	8
7.	Плаття та фартушок для дівчинки дошкільного віку	2	8
8.	Верхня сорочка для хлопчика	1	2
9.	Штанці для хлопчика	1	2
10.	Плаття для дівчинки шкільного віку і фартух (форма)	2	6
11.	Верхня сорочка для хлопчика шкільного віку	1	2
12.	Штани для хлопчика шкільного віку	1	3
13.	Жіноча білизна	3	5
14.	Жіноча блузка	2	8
15.	Спідниця	3	5
16.	Жіноче плаття	2	4
17.	Розробка основної викрійки плаття по фасону з журналу мод	–	12
18.	Чоловічі сорочки	2	6
19.	Ознайомлення з фабрикою індивідуального та масового пошиття білизни та одягу	–	2

Варто зауважити, що під час теоретичного вивчення розділу “Крій та шиття” студентам демонстрували інструменти і приладдя, швейні машини, зразки тканин і ниток, зразки швів, альбоми рисунків викрійок, моделі, зразки швейних виробів. Практичні заняття проходили в майстернях, які мали бути обладнані швейними машинами, прасками,

прасувальними дошками, манекенами, журналами мод. Усе це надавало можливість досягти бажаного результату, а саме: всі студенти після вивчення даного розділу повинні були вміти самостійно виготовляти вказані у програмі швейні вироби.

Вивчення розділу “Приготування їжі” спрямовувалося на те, щоб студенти навчилися раціонально організовувати харчування родини в домашніх умовах. До нього до змісту розділу було включено такі теми: “Основи раціонального харчування”, “Продукти харчування та їх поживні властивості”, “Обладнання кухні”, “Готування продуктів до теплової їх обробки”, “Способи теплової обробки продуктів”, “Перші страви”, “Соуси”, “Страви з овочів (гарячі та холодні)”, “Страви з крупів, бобових, макаронних виробів і борошна”, “Страви із риби”, “Страви із м’яса”, “Страви з яєць і сиру”, “Солодкі страви та гарячі напої”, “Вироби з тіста”, “Домашні заготівлі”, “Зберігання продуктів”, “Харчування дітей”, “Лікувальне харчування”, “Сервірування стола та порядок подавання страв і напоїв”.

Під час теоретичного вивчення матеріалу розділу студентам демонстрували необхідні схеми, зразки продуктів, обладнання кухні, столовий посуд і приладдя, фотографії окремих страв та інші наочні посібники. Практичні заняття, як уже зазначалося, треба було проводити в технологічній лабораторії, обладнаній кількома газовими або електричними плитами, керованими і всім потрібним реманентом, або (за домовленістю з адміністрацією місцевого тресту їдалень) в закладах громадського харчування. Практичні заняття проводилися ланками по 2-3 чоловіка. Після їх закінчення студенти повинні були знати способи приготування не менше 160 страв та різних виробів (їх перелік було вміщено в додатках до вищеназваної програми з домоводства). Задля кращого засвоєння студентами навчального матеріалу з розділу “Приготування їжі” необхідно було організовувати екскурсії у громадську їдальню, на фабрику-кухню, у шкільну та дієтичну їдальні [3, арк. 18-19].

Таким чином, зміст і завдання факультативного курсу “Домоводство” доводять, що його вивчення позитивно впливало на фахову підготовку майбутніх учителів домоводства. До речі вони були цілком підготовлені як до професійної діяльності, так і до щоденної побутової праці. Зазначене, у свою чергу, підвищувало ефективність соціалізації їхніх учнів, які в загальноосвітніх школах опановували навчальний предмет “Домоводство”, набуваючи при цьому відповідного соціального досвіду, соціальних якостей та рис особистості.

Останньому сприяло включення до змісту факультативного курсу таких розділів, як: “Догляд за житлом”, “Догляд за одягом і взуттям”, “Вишивання”, “Крій та шиття”, “В’язання”, “Приготування їжі”, “Особиста гігієна та основи загального догляду за хворими в хатніх умовах”. Привертає увагу тематика, що вивчалася в межах даних розділів і була наведена вище. Вона потребує детального аналізу, який може бути здійснений у подальших наукових розвідках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вивчення домоводства в школі // Радянська школа. – 1959. – № 1. – С. 69.
2. Директивные указания Министерства просвещения и Херсонского областного отдела народного образования “О мерах повышения качества учебно-воспитательной работы в школах” // ДАХО. – Ф. р-2938. – Оп. 1. – Спр. 87-88. – Арк. 10-35.
3. Програма з домоводства для факультативного викладання в педагогічних інститутах УРСР // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 2524 (Програми педагогічних інститутів розроблені та затверджені Міністерством освіти УРСР на 1959 рік, 293 арк.). – Арк. 3-19.
4. Річний звіт Міністерства освіти УРСР про роботу шкіл та органів народної освіти УРСР за 1958-1959 навчальний рік // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 2584. – 90 арк.
5. Річний звіт про роботу шкіл Київської області за 1961-1962 навчальний рік // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 3539. – 290 арк.
6. Річний звіт про роботу шкіл по Полтавській області за 1961-1962 навчальний рік // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 3547. – 156 арк.
7. Річні письмові звіти восьмирічних шкіл за 1960-1961 навчальний рік про стан навчально-виховної роботи (Каланчацький район) // ДАХО. – Ф. р-3363. – Оп. 1. – Спр. 102. – Арк. 184.

Слюсаренко Н.В.

*ИЗУЧЕНИЕ БУДУЩИМИ УЧИТЕЛЯМИ КУРСА “ДОМОВОДСТВО”
КАК УСЛОВИЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОЦИАЛИЗАЦИИ УЧЕНИКОВ
(КОНЕЦ 50-Х – НАЧАЛО 60-Х ГОДОВ ХХ СТ.)*

В статье проанализированы задания и содержание факультативного курса “Домоводство”, который преподавали в педагогических институтах УССР в конце 50-х – в начале 60-х годов ХХ столетия. Доказано, что изучение этого курса положительно влияло на специальную подготовку будущих учителей, а следовательно, и на социализацию их учеников.

Ключевые слова: трудовая подготовка, будущий учитель, специальная подготовка, домоводство, ученик, социализация.

Slusarenko N.V.

*STUDYING OF ‘HOUSEKEEPING’ COURSE BY FUTURE TEACHERS
AS A CONDITION OF SOCIALIZATION EFFICIENCY OF PUPILS ENHANCING
(THE END OF 50-TIES – BEGINNING OF 60-TIES OF XX CENTURY)*

The article analyzes the tasks and content of optional course ‘Housekeeping’, which were taught in pedagogical institutes of Ukrainian SSR at the end of 50-ties – at the beginning of 60-ties of XX century. It was proved, that studying of this course positively influenced on special preparation of future teachers, and, as follows, on socialization of their pupils.

Key words: labour preparation, future teacher, special preparation, housekeeping, pupil, socialization.

УДК 371:001

Котик Т.М.

***ВЗАЄМОЗВ’ЯЗОК ІСТОРИЧНОГО Й СУЧАСНОГО В РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ***

На основі узагальнення праць філософів та педагогів висвітлено сутність загальнофілософського принципу єдності історичного й логічного з урахуванням особливостей його застосування в дослідженнях з лінгводидактичної проблематики.

Ключові слова: українська лінгводидактика, методологія науки, взаємозв’язок історичного й сучасного, вимоги дослідження лінгводидактичної проблеми.

Уже два десятиріччя існує незалежна українська держава, і друге десятиріччя ведеться напружена наполеглива робота з розширення меж володіння українською мовою в українській державі. Мовна спадщина тоталітарного режиму не поспішає здавати свої позиції, а мовне відокремлення громадян України породжує багато проблем на всіх рівнях суспільного життя, впливаючи на становлення ціннісно-світоглядної орієнтації особистості. Вирішенню цього питання сприятимуть не лише політичні заходи, а й розвинуті технології української лінгводидактики, завдяки яким українську мову швидко й якісно зможуть опанувати не лише громадяни України, а й українці за її межами, іноземці, які вчаться й працюють в Україні.

Джерела для вирішення сьогоденних проблем віднаходимо в забутих та розгублених традиціях українського державотворення, закладених ще на початку ХХ століття, оскільки суспільно-політична ситуація й громадянська позиція освітян того часу багато в чому подібна до сьогодення: пік піднесення ідеї політичної незалежності, прилучення молодого покоління до активної творчої діяльності в розбудові матеріальної й духовної культури, опора на виховний ідеал свого народу тощо. Тоді, за умов бездержавності й посиленого тиску на будь-які прояви національної самосвідомості, українці знаходили можливості дбати про свій генетичний потенціал, справедливо вбачаючи його у здоров’ї, освіті, культурі своїх